

15. Немировский А.И. Рождение Клио: у истоков исторической мысли. –Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1986.
16. Попова И.М. Представление о настоящем, прошедшем и будущем как переживание социального времени // Социс. –1999. – №10.
17. Попович М.В. Українська національна ідея // Вісник НАН України. – 2005. – №8.
18. Ракитов А.И. Историческое познание. –М.: Политиздат, 1982.
19. Самиев А.Х. Генезис и развитие исторического сознания. –Душанбе: „Дониш”, 1988.
20. Тош Д. Стремление к истине. Как овладеть мастерством историка.- М.: „Весь мир”, 2000.
21. Тощенко Ж.Т. Историческое сознание и историческая память. Анализ современного состояния // Новая и новейшая история. –2000. –№4.
22. Устьянцев В.Б. Социальная память и начало исторического знания // Философские вопросы социального познания. –Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 1980.
23. Чижевський Д.І. В.Липинський як філософ історії // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – №10.

Summary

Volodymyr Perzhun

The background and evolution of historical consciousness: historically sociological aspect

This article is devoted to the problems of origin and evolution of historical consciousness, and scientific approaches to the investigation her nature and essence.

УДК 316.42

© Ганна Горобець
м. Дніпропетровськ

СВІТОГЛЯДНА ФУНКЦІЯ РЕЛІГІЇ І ЦЕРКВИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД

Стаття присвячена специфіці світоглядної функції релігії і церкви в сучасному українському суспільстві. Автор розглядає погляди класиків на призначення цих соціальних інститутів. Робиться спроба розвести категорії церква і релігія, аналізується особливість релігійної моралі, що чинить соціалізуючу дію на український соціум.

Ключові слова: релігія, церква, світоглядна функція, релігійна мораль, секти, девіантна поведінка.

Актуальність дослідження. Проблема соціального характеру релігії у її функціональності була актуальною протягом всього розвитку соціології. У сучасному українському суспільстві важливе місце належить релігії, її положенню не лише в суспільстві, але і державі, її співвідношенню з політикою, мораллю, правом, економікою та іншими сферами життя. Соціальна роль релігії, на наш погляд, реалізується у функціях церкви, які мають соціальний характер, на відміну від внутрішньоцерковних функцій по здійсненню релігійного культу і управлінню справами церкви.

Так, М. Вебер, наприклад, відокремлює релігійні погляди індивідів від соціальної основи, від соціальних стосунків, які визначаються виключно свідомістю індивідів. Цінність релігії він бачить в «артикуляції найглибших мотивів індивідуальних людських дій» [1, с.603]. Суспільство, вважає класик соціології, потребує релігію, оскільки вона - соціальний факт і будівельний матеріал будь-якого суспільства [2]. У той же час, він визнає і можливість впливу соціального чинника на формування релігії, її інститутів. Серед соціальних функцій церкви Вебер вважає головним консолідує та інтегрує, які здатні об'єднувати суспільство, не допускати соціальних конфліктів і революційних потрясінь.

Питання взаємозв'язку і відмінності між священним та світським досить глибоко дослідив Е. Дюркгейм, за яким людина сама створила дуалізм духу й матерії, природи й історії, священного й земного. Відчуття й емоційні зв'язки, що поєднують людей, стверджував він, утворюють ядро будь-якого соціального існування. На його думку, релігія – прояв соціального життя, мета якого – піднесення людини над самою собою і перенесення її у вище життя в порівнянні з тим, в якому вона перебуває [4, с.217]. Релігійна і суспільна свідомість, по суті, ним отожднюють. Всі форми суспільної свідомості, за цією концепцією, породжені релігією. Звідси він зробив висновок, що релігія є свідомістю суспільства, яка допомагає людям у формуванні й реалізації функції світогляду [4, с.32].

Американський соціолог П. Бергер, у свою чергу, вважає, що релігія «в людській історії відіграла стратегічну роль у конструюванні людиною соціальної реальності, виступаючи найефективнішим і найбільш поширеним засобом пояснення і виправдання соціального порядку.» Звідси робиться висновок, що «головна функція релігії – це функція пояснення і освячення соціального ладу» [8, с.148].

Аналізуючи «кризу релігії» як традиції, Д.Белл, спираючись на концепцію зв'язку священного і світського Е.Дюркгейма, відзначав, що релігія походить не від віри в надприродне або богів, але від поділу світу (речей, епох, людей) на священне і світське. Якщо релігія переживає занепад, то це відбувається тому, що земна сфера священного скоротилася, відчуття, що поєднують людей, і емоційні зв'язки розхиталися і ослабли. Початкові елементи, що забезпечують людям солідарність, - сім'я, церква, община, виснажилися і люди втратили здатність підтримувати стійкі зв'язки, які об'єднують їх як у просторі, так і в часі [7].

Д.Белл вказував, що релігія не задовольняє особистих інтересів чи потреб. Вона не є результатом суспільного договору, але вона також не є тільки узагальненою системою космологічних значень. Ще до ідеологій чи інших видів світобачення вона стала засобом поєднання, інтеграції людей «в єдиний нездоланий організм». Так, в епоху удільної роздробленості влада загальноруського митрополита, поставленого за межами Руської держави і незалежного від місцевих князів, служила збереженню єдності Руської церкви, єднанню Русі, протидіяла сепаратистським тенденціям удільних князівств.

За О.Контом, віра в Бога (богів) обумовлювала в історії людства військово-авторитарні режими і, таким чином, забезпечувала гармонізацію суперечливих інтересів, перешкоджала розпаду соціальної системи, сприяла підтримці порядку в суспільстві. О.Конт вважав неминучим конфлікт між релігією і наукою, передбачав перемогу позитивного знання над релігією, що обов'язково призведе до розпаду соціальних зв'язків. Однак, на думку Конта, релігія необхідна, навіть якщо вона в суперечці з наукою програє, оскільки потрібний «теологічний синтез» як духовна основа соціальних зв'язків.

Ідея органічної єдності соціальної системи та її еволюційного прогресу була центральною в соціології Г. Спенсера. У руслі цих принципів соціальна думка в Англії вивчала релігію не як основу соціального порядку і не як головну перешкоду на шляху соціального прогресу. З позицій утилітарного індивідуалізму ринок, політична діяльність вважалися більш важливими регуляторами життя суспільства, ніж релігія. Про релігію йдеться як про одну з найпоширеніших і найвитонченіших культурних звичок, специфічну діяльність, яка не має великого значення. Роль соціології релігії вбачалась у з'ясуванні умов успішної діяльності церкви.

Що стосується радянської літератури, в ній соціальні функції церкви не розглядалися, оскільки, відповідно до законодавства, вона не мала права займатися якою-небудь діяльністю, окрім культурної.

Українські релігієзнавці, філософи, соціологи, історики (одні – в контексті досліджуваних нами філософських, релігієзнавчих тем і проблем, інші – більш докладно, адресно) зробили важливий внесок у досліджувану нами тему – функціонування релігійного феномену в історії людства. Наукові здобутки в дослідженні певних «зрізів» окресленої нами проблеми мають такі науковці, як В.Бондаренко, М.Бабій, О.Бучма, А.Колодний, Б.Лобовик, В.Лубський, М.Мариневич, В.Пашенко, та ін.

Мета даної статті - розглянути таку актуальну функцію церкви і релігії як світоглядну, яка є зверненою до всього суспільства і базою для реалізації інших функцій. Слід врахувати, що релігія, хоча і містить деякі політичні положення, не має класово-політичного характеру, є «загальнолюдською». На відміну від релігії, церква завжди займає певну політичну позицію і, залежно від останньої, може додати релігії політичні риси. Схожі релігійні положення неоднаково тлумачаться різними конфесіями, що спостерігається і сьогодні у зв'язку з модернізацією християнства.

У контексті визначеної нами мети постають такі завдання дослідження:

1. Визначити роль релігійного світогляду у формуванні програми життя;
2. Проаналізувати форми прояву світогляду в різних типах релігійних організацій;
3. Виокремити типи світогляду, які носять асоціальний характер.

Саме слово «релігія» у перекладі з латини означає «благочестя», «побожність». А поняттям «релігія», як правило, позначається такий історичний тип світоглядної культури, який за своєю сутністю є фантастичним відображенням людиною дійсності на основі абсолютизації ролі та значення надприродних сил стосовно явищ світового порядку.

Основною визначальною ознакою релігійного світогляду є його зв'язок із вірою в надприродне – щось таке, що стоїть над закономірностями світового порядку. Така віра має свою структуру: по-перше – це віра в реальне буття надприродних істот (Бога, духів); по-друге – це віра в існування надприродних зв'язків між природними явищами (магія – дії, обряди і ритуали, за допомогою яких віруюча людина намагається змусити уявні надприродні сили певним чином втрутитися в її життя, вплинути на навколишню дійсність; тотемізм – віра в спільне походження і кровну спорідненість між даною родовою групою людей і певним видом тварин, рослин чи певним явищем природи); по-третє,

– це віра в надприродні властивості матеріальних предметів (фетишизм). Відповідно до релігійного світогляду існує уявлення про те, нібито є якийсь таємничий світ, який перебуває поза владою об'єктивних закономірностей розвитку природи і суспільства. У світі надприродного відбувається те, що є неможливим для природного світу – так вважає віруюча людина.

Живучи в реальному, природному світі, а також водночас віруючи в існування надприродного, релігійно налаштована людина має подвійний світогляд та подвійний характер діяльності. У своїй трудовій діяльності людина завжди керується стихійно або свідомо пізнаними нею природними закономірностями, а в релігійній – звертається до ілюзорної надії на можливість надприродного примноження своїх сил.

Визнання віри в надприродне є визначальною ознакою релігійного світогляду, що дає можливість відрізнити релігійні явища від нерелігійних. Віра в надприродне як особливе відношення до об'єктів, створених людською фантазією, характеризується такими чинниками: вірою в реальне існування надприродного – на відміну від інших форм фантастичного мислення, які, наприклад, зустрічаються у мистецтві; емоційним відношенням до надприродного – релігійна людина не лише усвідомлює і уявляє собі надприродний об'єкт, а й переймається своїм ставленням до нього; ілюзорною діяльністю, яка є невід'ємним елементом будь-якої релігії.

Оскільки релігійна людина вірить в особливі здатності надприродних істот, сил або властивостей впливати позитивно чи негативно на її життя, то будь-яка релігія включає в себе певні настанови, які реалізуються в релігійному культі. За допомогою жертвоприношень, молитов, заклинань, різноманітних маніпуляцій релігійна людина сподівається встановити контакт із надприродними силами та схилити їх на свій бік.

Релігійний світогляд поширюється передусім через таку основну інституцію, як церква. Церква – це організована форма об'єднання послідовників будь-якої релігії чи її окремих напрямів або течій. Вона виникла з появою монотеїстичних релігій та існує в усіх основних релігійних течіях. Церква як організація передбачає наявність спільних для віруючих догматики і культу, канонізованих «священних книг» і богослужбової літератури. Вона має централізовану структуру, в якій важливе місце належить духівництву, котре, у свою чергу, утворює сувору ієрархію. Церква є символічним уособленням відповідної релігійної течії. Вона діє, як правило, в спеціальних спорудах, де проходять богослужіння і обряди. У християнстві основна споруда – церква з вівтарем, орієнтованим, як правило, на схід. Головна церква міста чи монастиря називається собором, католицька церква – костелом, лютеранська – кірхою. Церковною спорудою у мусульман є мечеть, у іудаїстів – синагога, у ламаїстів – дацан, у синтоїстів – дзин-дзя. Культурну споруду нерідко ще називають храмом.

Значне розширення діяльності церкви по формуванню світогляду виявилось можливим саме завдяки новим державно-церковним стосункам [5].

Світоглядна функція має основною метою піднесення авторитету релігійної ідеології в суспільстві, навертання до релігійної віри інакодумців. Це виявляється в тому, що релігія як цілісна система світосприйняття визначає «граничні» критерії, що уможливають осмислення навколишнього світу та місця людини в ньому. Світоглядна функція - здатність релігії формувати у віруючої людини систему поглядів і уявлень, які виражають її ставлення до різних предметів і явищ дійсності, життєву позицію, ціннісні орієнтації, тобто релігійний світогляд загалом.

Мета релігійного світогляду – дати людині не тільки певну картину світу, а й сенс її життя, тобто зробити його осмисленим. Адже знання людини того, для чого вона живе, робить її сильнішою, допомагає здолати життєві негаразди, страждання і навіть гідно сприйняти смерть. Релігійний світогляд, поруч із міфологічним, філософським, натуралістичним (науковим), є одним із найважливіших типів світогляду. В його основі – релігійні догми, викладені у святих книгах, релігійних переказах, працях отців церкви тощо. Центральним положенням релігійного світогляду є думка про те, що в основі всіх явищ природи, суспільства, людського буття, свідомості й пізнання – Бог. Релігійний світогляд по-різному функціонує в різних формах релігійних об'єднань. У пошуках шляхів виходу з глибокої духовної кризи населення не лише залучається до атеїзму, а інколи, на жаль, включається в багаточисельні псевдорелігійні секти, що знайшли сприятливі умови для розвитку в духовному і моральному зuboжінні суспільства, занепаді культури. В результаті сектантство набуло небачений розмах, стало зловісним символом нашої дійсності.

Секта виникає як опозиція щодо панівної церкви чи релігійного напрямку. Вона є організацією меншості, засновується на авторитеті харизматичного лідера, претендує на винятковість свого віровчення. У сектах сильні настрої вибірковості, прагнення до моральної досконалості, у них, на відміну від церкви, підкреслюється рівність усіх, інститут священства не відіграє такої ролі, як у церкві. Нерідко він взагалі відсутній. Релігійне сектантство характеризують:

– претензії на винятковість віровчення, культу, організації;

- самоізоляція, замкнутість усередині релігійних громад;
- відмова від багатьох аспектів суспільного життя;
- психологія вибраності, непримиренності щодо інакодумця;
- сувора дисципліна у виконанні всіх розпоряджень секти;
- категоричні претензії керівників на роль «небесних обранців» – «вчителів», «гуру», «месій», «живих богів» та ін.

Одні секти некритично, без опору сприймають соціальну дійсність (Оксфордський рух), інші виявляють щодо неї агресію, протиставляють своє вчення офіційній ідеології (радикальні анабаптисти) або сповідують ескапізм, тобто знецінення земного життя, орієнтацію на потойбічний світ (Велике Біле братство). Сектантська громада є відособленим об'єднанням з певними психологією і способом життя, із суворою дисципліною, індивідуальним членством, їй не властивий організаційний бюрократизм.

Специфічно розглядає функціональність світогляду відомий соціолог Г. Беккер, увів до типології релігійних організацій два нові елементи – деномінацію і культ. Деномінацію він розглядає як секту на одній з вищих стадій її розвитку, здатну до компромісів щодо прийняття нових членів, яка намагається вбудуватися у соціальну систему. Вона обмежується класовими, національними, расовими, іноді регіональними кордонами, перебуває у відносній гармонії з офіційною світською владою (конгрегаціоналісти, лютерани). Як релігійна організація сучасного типу, вона виникла внаслідок поширення ідей релігійного плюралізму, відрізняється віротерпимістю, відсутністю твердої дисципліни, тиску догматики, розподілу на священство і мирян. Деномінація є проміжною ланкою між церквою і сектою. Іноді деномінація формується на основі сект і може згодом перетворитися на церкву. Але якщо церква вимагає безумовної відданості своїх прихильників, то сучасні деномінації реалізують прагнення різних віровчень завоювати побільше прихильників, незалежно від «чистоти» їхньої віри. Найбільше розвинулися деномінації в США, де їх більше двохсот. До протестантських деномінацій в Україні належать євангельські християни-баптисти, християни віри євангельської, адвентисти сьомого дня, свідки Ієгови, лютерани та ін.

Протилежним щодо деномінації є культ – група, згуртована навколо харизматичного керівника.

Зараз на території України діють десятки релігійних і псевдорелігійних сект і організацій, які, як правило, протиставляють себе як традиційним, так і загальноновизнаним у світі релігійним конфесіям і деномінаціям. Для подібних організацій, певною мірою, характерне виховання відданих і здатних на самопожертву фанатиків, прагнення створити мафіозоподібну міжнародну організаційну структуру, контролювати значні фінансові потоки, проникати в органи влади й місцевого самоврядування, штучно створювати або підкоряти своїм інтересам існуючі благодійні, правозахисні та інші суспільно-політичні організації.

На жаль, влада і суспільство в цілому схильні недооцінювати на сьогоднішній день масштаб і небезпеку поширення тоталітарних сект, і, крім того, для багатьох державних і суспільних діячів з демократичною правовою свідомістю представляється неправомірним «обмеження» прав і свобод особи, що нібито може мати місце у випадку організації протидії тоталітарним сектам. Така помилкова «ультраліберальна» позиція приводить до того, що майже щодня все нові й нові молоді люди стають членами сект, при цьому використовують для залучення адептів свідомий обман і витончені психотехнологічні прийоми. Демократична ж влада замість того, щоб ефективно захищати особистість і суспільство, самоосувається й самороззброюється перед цією повзучою погрозою.

В країнах розвинутої демократії, таких як Німеччина й Франція, цю небезпеку давно усвідомили й успішно протистоять діяльності цілого ряду міжнародних релігійних організацій, таких як, наприклад, «Церква саєнтології» або «Церква об'єднання Муна». Очевидно, що в умовах відкритості й глобалізації таке протистояння можливе тільки на основі міжнародного співробітництва.

Ще один аспект своєрідності сучасних вірувань полягає у зростанні кількості людей, які схиляються до прийняття віри як такої, «вірять» не в Бога, а в надприродні сили. Багато з них ідентифікують себе з православ'ям, католицизмом, іншими християнськими конфесіями, але найчастіше їх світогляд характеризують невизначеність, еклектизм, підвищений інтерес до східних релігійних вчень, спиритизму, сучасної пара-наукової та парарелігійної міфології, що вибудовується навколо парapsихології, астрології, непізнаних літаючих об'єктів тощо.

Цей тип свідомості зумовлений потребою масової свідомості вірити «хоч у що-небудь», високими патерналістськими очікуваннями, звичкою покладати надії на вищі сили, що незримо керують людськими долями, а також процесами секуляризації та дедогматизації свідомості. До квазірелігійної віри схильні люди, чия свідомість не сприймає закостеніння будь-якої догматики – ні комуністичної, ні християнської, ні ще якоїсь.

Особливості нової релігійності пов'язані з поширенням нетрадиційних релігійних вірувань, які розвиваються за такими напрямками:

- неохристиянство, новий орієнталізм – нетрадиційні культури східного походження, що укоренилися на Заході й поширюються в пострадянських країнах;
- нетрадиційні окультні секти, що тяжіють до містики та магії;
- теософічні товариства, що визнають існування прихованих сил у людині та космосі, пізнання яких доступне тільки обраним («посвяченим»), що пройшли спеціальну психічну підготовку;
- сатанізм (дияволоманія), прихильники якого обожають зло, вдаються до екстремізму.

Негативний „імідж” притаманний релігійним культурам тоталітарного типу («Аум Сенрицьо», «Велике Біле Братство» та ін.), які своїм віровченням та особливою культовою (обрядовою) діяльністю вчиняють психічний тиск на людину, домагаються розчинення її свідомості у колективній свідомості секти, повного підпорядкування її особистості керівникам і вождям. Зростання чисельності таких організацій пояснюють тим, що в сучасному суспільстві поряд з процесом індивідуалізації буття людини діє і контртенденція до масовизації соціального життя, посилення взаємозалежності між людьми.

В Україні в останнє десятиліття ХХ ст. намітилася тенденція зростання релігійності серед молоді. Фахівці твердять про появу так званих «молодіжних» релігій, зорієнтованих на 18—24-річних людей. Саме цієї пори трансформується внутрішній світ людини, настає криза ідентичності, за якої відбувається вибір «дорослої» системи цінностей, що часто зумовлює «релігійний вибух», пов'язаний з психічними зривами, пошуками «сильної руки», «авторитету».

Окрім негативних наслідків для суспільства в цілому, необхідно зауважити, що результатом участі в сектах є психічні розлади, втрата інтересу до життя, суїциди, девіантна поведінка, що дуже часто носить, делінквентний характер, моральне розкладання.

Частиною будь-якої релігії є моральні норми, правила поведінки людей, зафіксовані в священних книгах, які по праву можна вважати одними з основних соціалізуючих елементів. Зауважимо, що церква незмінно ототожнює релігійну мораль із загальнолюдською і відкидає значущість нерелігійних форм моралі. Але, проте, релігійна мораль виконує прогресивну роль в суспільстві унаслідок впливу на віруючих.

Релігійна мораль стверджує, що високе моральне обличчя властиве лише віруючим. Проте віра в Бога ніколи не була гарантією високих моральних якостей, перешкодою для злочинів, що творилися під егідою церкви. Досить пригадати інквізицію, що фізично знищила 8 млн. чоловік. «Аморальність, як відзначав З. Фрейд, у всі часи знаходила в релігії не меншу опору, ніж моральність» [6, с.177]. Релігійна мораль є системою норм, правил, принципів поведінки людини, що отримала божественну санкцію та ґрунтується на віруваннях і догматах певної релігії. Вони тісно пов'язані зі світоглядом, є його важливою складовою.

Як соціально-історичне явище релігія змінювалась разом зі зміною форм суспільного життя, які вона своєрідно відображала. Релігія пропустила загальнолюдську мораль через призму своєї ідеології, сприймаючи її як взаємозв'язок з божественною волею. Слід також враховувати, що релігійна мораль не вичерпується загальнолюдськими нормами. Немало моральних норм, властивих виключно релігії, обґрунтовано в релігійній традиції і в різних варіантах увійшло до віросповідань.

Негативним аспектом є факт розриву між словом та ділом - істотна риса сьогоденного стану релігійної моралі. Це пов'язано, в першу чергу, з десятиліттями існування атеїзму, що пропагувався в СРСР і як результат, низька релігійна культура, відсутність практики рефлексії в цьому напрямі. До причин нівеляції церковних догматів також можна віднести феномен мультикультурності українського суспільства, опосередкований неоднорідністю культурного простору, привнесення елементів різних культур у буденну свідомість, що, безумовно, не могло не відбитися на трансформації світогляду соціуму в цілому.

Вище наведене дозволяє зробити такі висновки:

- соціальні функції церкви взаємозв'язані і, по суті, переслідують декілька завдань: реалізацію моральних імперативів, входження релігійної організації в суспільний вимір та соціальне служіння в різних його формах;
- деякі соціальні функції церкви містять в собі загальнолюдські аспекти, що створюють основу для співпраці церковних і світських організацій, етичне оздоровлення суспільства;
- необхідні різносторонні фундаментальні і науково-прикладні соціологічні дослідження соціальної ролі релігії, соціальних функцій всіх українських конфесій, з урахуванням того, що кожна з них має специфіку, обумовлену власною соціальною доктриною.

Література

1. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. – М., 1964.
2. Вебер М. Хозяйство и общество. – М., 1959.

3. Дюркгейм Э. Социология и теория познания // Новые идеи в социологии. Вып. 2. – СПб., 1914.
4. Осипова Е. Социология Эмиля Дюркгейма. – М., 1977.
5. Русь православная // Советская Россия. –1998. –3 декабря.
6. Фрейд З. Лекции по введению в психоанализ. – М., 1922.
7. Bell D. The Cultural Contradiction of Capitalism. – N.Y., 1976 // Этическая мысль/ Пер. А.К. Оганесяна – М.,1990.
8. Berger P. Facing up to Modernity. – N-Y., 1977.

Summary

Anna Gorobets

Weltanschauung function of religion and church in a modern ukrainian society: the sociological view

Article is devoted specificity of Weltanschauung function of religion and church in a modern Ukrainian society. An author examines view of classics at mission of these social institutes. An attempt to dissolve a category church and religion becomes, feature of the religious morals, having socialising an effect on the Ukrainian society is analyzed.

УДК 2-67(447) „09/19”

© Петро Стеблина
м. Чернівці

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ (X–XX СТ.)

У статті прослідковується взаємозв'язок релігії та політики. Зокрема, дається ретроспективний огляд взаємодії Церкви і держави за різних суспільно-політичних систем і режимів в Україні. Витлумачується сутність основних моделей державно-церковних відносин і розкривається специфіка їхнього функціонування.

Ключові слова: політологія релігії, державно-церковні відносини, політична функція релігії, релігізація політики, релігійно-політичний синкретизм.

Актуальність цієї проблеми полягає в тому, що релігія й політика впродовж століть переплітаються між собою і впливають одна на іншу. В сучасній релігієзнавчій думці з'являються навіть відповідні терміни „релігізація політики” і „політизація релігії”. Історичний досвід дає безліч підтверджень цьому. Стає очевидним для багатьох дослідників у галузі релігієзнавства, що майбутнє третє тисячоліття буде відзначатися ще більшою політизацією релігії, яка у свою чергу орієнтуватиметься на політичні реалії.

Метою статті є науковий аналіз взаємозв'язку релігії і політики в Україні в їх історичній ретроспективі. Логікою дослідження обумовлено **завдання** визначити трансформацію концептуальних моделей державно-церковних відносин, які простежуються в історії українського суспільства періоду X–XX ст.; провести історіософське осмислення взаємозв'язків релігії і політики в Україні.

Питання взаємодії церкви і держави не могла не знайти своєї оцінки в очах громадськості та науковців. Ґрунтовні фахові дослідження у сфері державно-церковних відносин знайшли своє відображення як у вчених політологів так і в релігієзнавців. Достатньої мірою її проаналізували та висвітлили у публікаціях такі знані релігієзнавці як Бабій М.[3], Колодний А.[12], Саган О.[23], Юраш А.[28] та ін. Доволі активно ця проблема досліджується і на регіональному рівні (Балух В.[4], Ципко С.[25], Шкрібляк М.[26], та ін.).

Політика і релігія – це, безперечно, різні за природою, структурою і функціями сфери суспільного буття людства, проте вони постійно змикаються. Це пояснюється передовсім тим, що у світі все взаємопов'язано. Отже й існують цілком природні зв'язки релігії і політики. Так було у всіх суспільствах. У такій площині проходить і в наш час суспільно-історичний поступ України як держави. На порозі третього тисячоліття так звані історичні Церкви декларують виважені, по суті, нейтральні позиції, щодо ідеологічних програм і політичних систем. Вони ніби дистанціюються від політичної заангажованості до „світу цього”. Проте, нерідко спостерігаються й окремі випадки, коли православні ієрархи відкрито демонструють політику „симфонії” Церкви і держави. Зокрема, в Росії очільники РПЦ беруть участь у різного роду акціях Кремля з яскраво вираженим політичним характером, а іноді й відверто імперськи зорієнтованим впливом на решту самостійних православних